

УДК 338.439:631.14

E. Dobrovolska, Ph.D., associate professor, assistant professor State Agrarian and Engineering University in Podilya

THE EFFICIENCY OF THE RESOURCE POTENTIAL OF SUGAR BEET SUB KHMELNYTSKY

Annotation. *The main indicators of buryakosiyuchyh companies and effectiveness of resource potential sugar beet production interest. The basic route and directions revival pidkomleksu sugar beet, including the intensification of the industry through the introduction of innovative investment model of development; enhance competitiveness; development of agro-industrial integration between the main entities; holding system reform and government support sugar beet industry.*

The experience of growing high and stable yields of sugar beet, the possibility of intensification, concentration and complex mechanization offer great opportunities for the development buryakosiyannya in Ukraine in general and in particular Khmelnytsky.

However, in recent years sugar beet complex has undergone significant deformation and today there was a crisis in the field of management, which should revive for the formation and development of competitive domestic and foreign markets sugar.

The development and improve the efficiency of sugar beet sub, determine the causes of the decline in production of beets, the price situation on the sugar market is not yet sufficiently studied.

However, the results leave the way for further research in determining the measures to improve resource potential of agro-industrial product subcomplex to increase gross yield of sugar beet and the main product of industrial processing - sugar.

Keywords: *buryakosiyuchi company, intensification, sugar, sugar beet under the complex.*

Е.В. Добровольська, кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БУРЯКОЦУКРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Розглянуто основні показники розвитку бурякоцукрових підприємств та ефективність використання ресурсного потенціалу бурякоцукрового виробництва Хмельниччини. Окреслені основні шляхи та напрямки відродження бурякоцукрового підкомплексу, зокрема інтенсифікація галузі на основі впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку; підвищення рівня конкурентоспроможності; розвиток агропромислової інтеграції між основними суб'єктами господарювання; проведення системи реформування та державної підтримки бурякоцукрового комплексу.

Ключові слова: *бурякоцукрові господарства, бурякоцукровий підкомплекс, посівна площа, виробництво, цукрові буряки.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Україна має досить сприятливі природно-економічні умови для розвитку бурякоцукрового виробництва та значний потенціал ресурсів: великі площі родючих ґрунтів, достатня кількість трудових ресурсів тощо. Досвід вирощування високих і стабільних врожаїв цукрових буряків, можливості інтенсифікації, концентрації та комплексної механізації відкривають великі можливості для розвитку бурякоцукрового виробництва на Україні загалом та Хмельниччині зокрема. Однак протягом останніх років бурякоцукровий комплекс зазнав значних деформацій і на сьогодні склалася кризова ситуація в цій галузі господарювання, яку слід відроджувати для формування та розвитку конкурентоспроможних внутрішнього та зовнішнього ринків цукру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання розвитку та підвищення ефективності функціонування бурякоцукрового підкомплексу, визначення причин спаду виробництва буряків, цінової ситуації на ринку цукру висвітлені у працях П.Т. Саблука, М.Ю. Коденської, В.І. Пиркіна, Є.В. Імаса, Н.М. Ткаченка, Ю.О. Нестерчук, М.М. Ярчука, С.Ю. Соколюка та інших. Однак отримані результати залишають шлях для подальших досліджень у сфері визначення заходів покращення ресурсного потенціалу аграрно-промислового виробництва продуктового підкомплексу для збільшення валових зборів цукрових буряків та основного продукту їх промислової переробки – цукру.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження тенденцій розвитку бурякоцукрового виробництва Хмельницької області, аналіз основних показників його ресурсного забезпечення та обґрунтування напрямів відродження галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Бурякоцукровий підкомплекс АПК поєднує в собі спеціалізовані сільськогосподарські підприємства, цукрові заводи та допоміжні й обслуговуючі організації, які забезпечують вирощування цукрових буряків, виробництво цукру та використання супутньої продукції цукроваріння: жому та меляси, які є незамінною складовою зимового раціону великої рогатої худоби. А біоконверсія останньої дає можливість отримувати енергетичні продукти (високооктанову кисневмісну добавку до бензинів (ВКД) і біогазів, що одержується шляхом спиртової ферментації м'яясного сусла і метанової ферментації відходів виробництва ВКД – барди) та бетаїн, який використовується для збагачення харчового раціону птиці (але наразі його в Україні не виробляють, а імпортують) [2, с. 189].

У бурякоцукровому підкомплексі Хмельниччини основними виробниками цукрових буряків є сільськогосподарські підприємства, які в середньому забезпечують 99,2% обсягів продукції буряківництва (табл. 1).

Разом з тим господарства Віньковецького, Кам'янець-Подільського, Новоушицького районів за останні роки припинили виробництво основної в минулому технічної культури.

2012 р. цукрових буряків (фабричних) накопано 2218,8 тис. т, що більше порівняно до попереднього року на 463,9 тис. т (26,4%), головним чином за рахунок підвищення урожайності солодких коренів (на 33,8%) до 467,0 ц з гектара. При цьому з одного гектара більше 400 ц було отримано на 64,9% зібраних площ в кожному другому підприємстві, що займалось їх вирощуванням (2011 р. – на 37,6% зібраних площ в кожному третьому).

Таблиця 1

**Виробництво цукрових буряків за категоріями господарств
в Хмельницькій області, тис. т**

Роки	Усі категорії господарств	Сільгоспідприємства	Господарства населення
1990	3977,8	3977,8	-
1995	2369,1	2355,4	13,7
2000	1146,2	1071,7	74,5
2005	1040,6	858,7	181,9
2006	1420,5	1234,3	186,2
2007	1342,7	1204,3	138,4
2008	863,3	830,0	33,3
2009	912,5	892,1	20,4
2010	1605,8	1575,6	30,2
2011	1754,9	1731,5	23,4
2012	2218,8	2200,8	18,0

Джерело: статистичні дані головного управління статистики у Хмельницькій області

Господарства населення забезпечують майже 0,8% валового виробництва цукрових буряків. Частка продукції буряківництва у виробництві продукції рослинництва всіх категорій господарств Хмельницької області 2012 року становила 27,8% (1990 року – 58,0%).

Економічна криза призвела до глибокого занепаду буряківництва як провідної рослинницької галузі агропромислового комплексу. Бурякоцукрове виробництво області характеризується незначним збільшенням площ посіву цукрових буряків, які за 2011-2012 рр. збільшились на 7,5 та 1,5% у порівнянні з 2010 роком відповідно (табл. 2).

Таблиця 2

**Розміщення виробництва цукросировини в Хмельницькій області
по адміністративних районах**

Адміністративні райони	Посівна площа, тис. га			Виробництво буряків, тис. т		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Білогірський	2,9	2,7	2,7	78,7	98,3	132,7
Вінковоцький	-	-	-	-	-	-
Волочиський	5,8	5,4	7,9	240,7	219,5	344,4
Городоцький	5,3	3,7	5,7	85,7	109,8	216,4
Деражнянський	0,2	0,1	0,2	5,4	5,7	9,5
Дунаєвецький	0,6	1,4	0,1	10,3	35,1	1,5
Ізяславський	2,5	1,6	1,6	110,7	57,5	75,0
Кам'янець-Подільський	-	-	-	-	0,3	0,4
Красилівський	4,5	4,2	5,1	180,2	135,3	254,8
Летичівський	0,4	0,5	0,3	13,7	17,1	14,0
Новоушицький	-	-	-	-	0,1	0,1
Полонський	0,3	0,2	0,0	8,0	4,2	0,4
Славутський	2,3	7,9	3,1	72,4	197,0	136,9
Старокостянтинівський	3,0	3,0	3,0	110,8	118,9	141,8
Старосинявський	0,6	3,3	0,7	25,1	125,0	32,1
Теофіпольський	5,3	5,0	4,9	198,8	193,0	270,8
Хмельницький	2,5	3,3	3,8	91,2	119,3	192,0
Чемеровецький	4,8	2,1	2,9	131,7	80,0	115,7
Шепетівський	5,2	4,9	4,9	226,2	208,8	248,1
Яромирівський	0,4	1,0	0,6	16,2	30,0	32,2
По області	46,8	50,3	47,5	1605,8	1754,9	2218,8

Успішне функціонування бурякоцукрового підкомплексу Хмельницької області насамперед залежить від наявного ресурсного потенціалу регіону, який забезпечує його формування та розвиток (табл. 3), а в теперішній час має слугувати його відродженню.

**Економічна ефективність використання ресурсного потенціалу
бурякоцукрового виробництва Хмельницької області**

Показники	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2011 р.(+, -), %
Сільськогосподарські підприємства			
Урожайність цукрових буряків, ц/га	349	467	133,8
Виробництво цукрових буряків (фабричних) на одну особу, кг	1326	1685	127,1
Витрати на виробництво цукрових буряків, грн.	32,63	31,86	97,6
Бурякозбиральні машини, шт.	230	192	83,5
в т. ч. у розрахунку на 1000 га посіву цукрових буряків, шт.	5	1	20
Рівень рентабельності (збитковості) виробництва цукрових буряків, %	32,6	17,3	-15,3
Індекс цін реалізації цукрових буряків, у % до попереднього року	102,2	100,0	x
Переробні підприємства (цукрові заводи)			
Кількість підприємств, од.	6	5	83,3
Виробництво цукру білого кристалічного на одну особу, кг	164,2	177,1	107,8
Індекс цін виробників на цукор-пісок, у % до попереднього року	132,4	107,3	X

Усі економічні показники ефективності використання потенціалу ресурсів в маркетинговому році знизилися, крім урожайності цукрових буряків, яка 2012 року зросла на 33,8% і склала 467 ц/га. Рівень рентабельності сільгосппідприємств області зменшився на 15,3 пунктів, проте становить 17,3%. Незважаючи на зниження рівня рентабельності виробництва цукрових буряків (в 1,9 раза), їх вирощування залишилось прибутковим – 17,3%.

Зменшилась забезпеченість бурякозбиральними машинами на 1000 га посіву буряків на 80%, але це відбулося лише за рахунок скорочення посівних площ 2012 року на 5,6% проти попереднього року.

Протягом останніх років в області спостерігається тенденція до значного скорочення цукровиробництва. 2011 р. виробничу діяльність здійснювали 6 цукрових заводів області – у Волочиському, Ізяславському, Красилівському, Теофіпольському, Шепетівському районах та місті Старокостянтинові. Цими підприємствами від усіх категорій господарств закуплено 432,0 тис. т цукрової сировини або 91,8% до рівня 2010 р. Основну частину цукрових коренів отримано від сільськогосподарських підприємств (429,9 тис. т або 99,5% до загального обсягу закупівлі). Середня ціна закупівлі солодких коренів становила 405,1 грн. за 1 тону (2010 р. – 345,0 грн.).

Цукрові заводи сьогодні вимушені працювати на давальницьких умовах, адже бурякозбиральні господарства в умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів використовують давальницьку схему переробки буряків для можливості бартеризації цукру та натуральної оплати праці. В основному за такої схеми цукросировина потрапляє та переробляється цукро заводами, що досить негативно відбивається на ефективності діяльності усіх технологічних ланок бурякоцукрового виробничого ланцюга. Крім того, на переробні підприємства на давальницьких засадах надійшло 611,5 тис. т цукрових буряків, що становить 82,5% рівня 2010 р. Загалом на заводи області 2011 р. надійшло 1543,6 тис. т цукрової сировини, включаючи давальницьку та власно вироблену, що на 9% більше, ніж 2010 р.

2012 року переробляли цукрові буряки лише 5 заводів: ТОВ “Теофіпольський цукровий завод”, ТОВ “Шепетівський цукровий завод”, ТОВ “Красилівський цукровий завод”, ТОВ “Наркевицький цукровий завод”, ВАТ “Старокостянтинівський цукровий завод”.

Діяльність цукро заводів Хмельниччини збиткова. Причинами збитковості цукрових заводів є недосконала цінова політика, невизначеність державної політики щодо розвитку підкомплексу, розлад економічних відносин з виробниками цукросировини, диспаритет цін на продукцію бурякоцукрової галузі та промислові товари тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Відродження бурякоцукрового підкомплексу на сьогодні вбачається в необхідності:

- інтенсифікації буряківництва на основі впровадження результатів науково-технічного прогресу: нових ресурсоощадних технологій, високопродуктивних сортів, організаційно-технологічного удосконалення та технічного переоснащення виробництва;
- здійснення оцінки цукрової сировини відповідно до її якості (рівня цукристості, рівня забрудненості);
- розвитку аграрно-промислової інтеграції у межах підкомплексу, яка передбачає об'єднання зусиль сільгосптоваровиробників цукрової сировини та переробних підприємств – виробників цукру, що надасть можливість нарощувати необхідний потенціал ресурсів;

- проведення реформування системи управління цукробуряковою галуззю як в регіоні, так і в цілому по Україні з метою тіснішої взаємодії між державними структурами, учасниками цукробурякового комплексу, операторами цукрового ринку, постачальниками ресурсів, тобто фірмами і підприємствами, які впливають на формування політики в цій галузі;
- державного регулювання ринку цукру: фінансового інвестування галузі тощо.

Список використаних джерел

1. Бакай В.Й. Проблеми та перспективи розвитку цукрової галузі України / В.Й. Бакай, Ю.В. Дорош, О.Е. Кравченко // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. – 2010. – № 3. – Т. 3. – С. 15-18.
2. Коденська М.Ю. Інвестиційні проекти у розвиток цукробурякового виробництва / М.Ю. Коденська // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин», 5-6 червня 2009 р. (Частина I) – Умань: Видавець «Сочінський», 2009. – С. 187-191.
3. Статистичний збірник «Сільське господарство Хмельницької області за 2012 рік» – Головне управління статистики у Хмельницькій області. – 2013. – 274 с.
4. Уманська В.Г. Інтеграція цукрових заводів – один із шляхів відродження цукробурякового виробництва / В.Г. Уманська // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин», 5-6 червня 2009 р. (Частина II) – Умань: Видавець «Сочінський», 2009. – С. 171-173.
5. Ярчук М.М. Аналітична інформація про підсумки роботи Національної асоціації цукровиків України в 2011 р. / М.М. Ярчук // Цукровий бізнес в умовах національного та світового ринку: матер. наук.-техн. конф. цукровиків України. – К. : Цукор України, 2012. – С. 79-100.

***Анотація.** Рассмотрены основные показатели развития свеклосеющих предприятий и эффективность использования ресурсного потенциала свеклосахарного производства Хмельницкой области. Определены основные пути и направления возрождения свеклосахарного подкомплекса, в частности интенсификация отрасли на основе внедрения инновационно-инвестиционной модели развития, повышения уровня конкурентоспособности, развития агропромышленной интеграции между основными субъектами хозяйствования, проведения системы реформирования и государственной поддержки свеклосахарного комплекса.*

***Ключевые слова:** свеклосеющие хозяйства, свеклосахарный подкомплекс, посевная площадь, производство, сахарная свекла.*